

26. University of Melbourne Archives. 2002.0019. E. J. Batten collection. Letter from E. J. Batten to «Rip», France, 20.04.1917.
27. Bean C. Official History of Australia in the War of 1914–1918. Vol. III. The Australian Imperial Force in France, 1916. Sydney: Angus and Robertson Ltd., 1941. 1036 p.
28. The University of Melbourne Archives. 1979.0034. Chisholm A. R. (1917–1918). Martial Memories.
29. Blair D. «Diggers» and «Doughboys»: Australian and American troop interaction on the Western Front, 1918. Journal of the Australian War Memorial. 2001. Issue 35. December 2001. URL: <https://www.awm.gov.au/articles/journal/j35/blair>
30. The University of Melbourne Archives. 1981.0081. Jones R. (1916–1917). Diary. 10.04.1917.
31. Seal G. «We're here because we're here»: Trench culture of the Great War. Folklore. Vol. 124, No. 2. August 2013. P. 178-199.
32. Gornall A. L'indiscipline des soldats australiens: rebelles ou individualistes?. URL: <https://blogs.unimelb.edu.au/somewhereinfrance/2014/12/22/lindiscipline-australienne-soldats-rebelles-ou-individualistes/>
33. Monash J. The Australian victories in France in 1918. London: Hutchinson, 1920. 352 p.
34. Healy J., Sheard H., Bartone T. Compassion and courage: Australian doctors and dentists in the Great War. University of Melbourne Collections. Issue 16. June 2015. P. 41-45.

УДК 94:330.34(94)«1914-1945»

Бондарець М.В.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АВСТРАЛІЇ У ПЕРІОД МІЖ ПЕРШОЮ І ДРУГОЮ СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ

У статті проаналізовано вплив Першої світової війни на соціально-економічний розвиток Австралії. Розкрито основні тенденції розвитку її економіки у період Великої депресії та між Першою та Другою світовими війнами. Зроблено висновок, що поряд з внутрішніми факторами, такими як висока заробітна плата та тарифний захист, більш істотним чинником негативного впливу на соціально-економічний розвиток Австралії у цей період було уповільнення зростання міжнародної економіки через триваючі наслідки Першої світової війни.

Ключові слова: *Австралія, Перша світова війна, міжнародна економіка, соціально-економічний розвиток, тарифна політика, торгова політика.*

Бондарец М.В. Особенности социально-экономического развития Австралии в период между Первой и Второй мировыми войнами.

В статье проанализировано влияние Первой мировой войны на социально-экономическое развитие Австралии. Раскрыты основные тенденции развития ее экономики в период Великой депрессии и между Первой и Второй мировыми войнами. Сделан вывод, что наряду с внутренними факторами, такими как высокая заработная плата и тарифная защита, более существенным фактором негативного влияния на социально-экономическое развитие Австралии в этот период было замедление роста международной экономики из-за продолжающихся последствий Первой мировой войны.

Ключевые слова: Австралия, Первая мировая война, международная экономика, социально-экономическое развитие, тарифная политика, торговая политика.

Bondarets M.V. Peculiarities of the socio-economic development of Australia between the First and Second World Wars.

The article analyzes the impact of World War I on the socio-economic development of Australia. The main trends in the development of its economy during the Great Depression and between the First and Second World Wars are revealed. It was concluded that along with internal factors, such as high wages and tariff protection, a more significant factor in the negative impact on Australia's socio-economic development during this period was a slowdown in the growth of the international economy due to the continuing consequences of World War I.

Keywords: Australia, World War I, international economy, socio-economic development, tariff policy, trade policy.

Напередодні Першої світової війни економіка Австралії не мала значних промислових потужностей, виробнича інфраструктура була недорозвинута та мала виражений агрокультурний характер зі значною долею виробництва спрямованого на експорт сировини, в той час, як більшість промислових товарів імпортувалася з-за кордону.

Перша світова війна мала негативний вплив на соціально-економічний розвиток Австралії. Дійсно, у період з 1914 по 1920 рр. реальний сукупний валовий внутрішній продукт скоротився на 9,5 % [1, р. 147]. Як і багато урядів інших країн, Австралія фінансувала військові потреби за рахунок збільшення грошової маси, що стало стимулом для інфляції, яка зростала і у післявоєнну епоху доти, поки Австралія і Великобританія не повернулися до золотого стандарту в 1925 р. Починаючи з 1914 р. в країні відбувалося зростання цін та рівня безробіття, що підривало рівень життя і провокувало соціальні та промислові конфлікти. Вибуття сотень тисяч людей з економічного життя призвело до зниження попиту, а втрата майже 60 000 чоловіків, багато з яких перебували на піку трудової активності, поряд з втратою працездатності серед багатьох, хто повернувся з війни, скоротила можливості продуктивної праці в економіці країни. Безперервний вплив цих

факторів, а також млявий розвиток післявоєнної міжнародної економіки призвів до уповільнення середніх темпів зростання економіки Австралії в 1920-і рр., які склали 2,7 %, порівняно з 4,8 % у період тривалого буму між 1861 і 1889 рр. [2, р. 48].

Вплив війни на країну міг би бути і значно гіршим, але Австралія була захищена місцем, яке вона займала в політичній економії Британської імперії. Вільям Морріс (1862-1952), найвпливовіша фігура в уряді Австралії і прем'єр-міністр з жовтня 1915 р., переконав Великобританію під час війни купувати м'ясо, шерсть і пшеницю за вигідними цінами для австралійських виробників, незважаючи на існуючий дефіцит поставок, що означало, що велика частина товарів і продуктів не могла бути транспортована. Австралія також уклала довгострокові контракти на поставку металів, зокрема, цинку, котрі були вигідні для виробників, і ціни на який продовжували перевищувати ринкові й у післявоєнні роки. У результаті війни в Австралії виникли галузі промисловості, які скористалися можливостями, що виникли через припинення торгівлі з ворогом і скорочення світової торгівлі. Але, разом з тим, деякі австралійські експортери, такі як дуже успішна Мельбурнська фірма «H.V. McKay», виробник «Sunshine Harvester» (машин для збирання врожаю), назавжди втратили довоєнні ринки в Аргентині і Південній Африці.

Треба зауважити, що після закінчення війни існував сильний політичний, комерційний і промисловий тиск з метою гарантування, що певні галузі економіки країни не будуть знаходитися під впливом надмірної конкуренції, оскільки будуть відновлені більш сприятливі умови виробництва та збуту продукції. Австралія закінчила війну, деякою мірою скориставшись економічною перевагою переможця. Вона виявила наполегливість на Паризькій мирній конференції з контролю над колишніми німецькими колоніями на південь від екватора, включаючи колишню німецьку Нову Гвінею, що було пов'язано з необхідністю відбудови оборонного потенціалу країни, але також з її прагненням до всебічного розвитку торгівлі. У Версалі Вільям Хьюз був британським представником в комітеті з репарацій, виступаючи на підтримку жорстокого поводження з Німеччиною і стверджуючи, що вона повинна заплатити повну вартість війни союзникам.

Зусилля Вільяма Хьюза у цьому напрямку були тісно пов'язані з військовим боргом Австралії, який становив близько 100 мільйонів фунтів стерлінгів. Угода між Австралією і Великою Британією від 1921 р. визначала, що військовий борг буде погашений протягом тридцяти шести років. Але коли падіння цін на шерсть підірвало здатність Австралії проводити виплати, уряд наполягав на тому, щоб графік був продовжений до сорока восьми років, зменшивши тим самим щорічну ренту, яку вона повинна була б платити. Федеральний уряд також стверджував, що Австралію змушують платити більш високу ставку британським кредиторам, ніж британці платять своїм кредиторам в США. Британський уряд, однак, прийняв рішення, що, з огляду на ступінь, яким Великобританія субсидувала платежі австралійським

експортерам під час війни, Австралії не можна дозволяти переглядати свій борг за ставками нижче ринкових.

Зацікавленість австралійського уряду в укладенні вигіднішої угоди з британськими кредиторами була обумовлена повоєнним скроченням цін на сировинні товари і нестабільністю зовнішнього балансу країни. На тлі зростання імпорту під час короткочасного післявоєнного буму сальдо рахунку поточних операцій Австралії змінилося з позитивного (у 18 мільйонів фунтів стерлінгів в 1920 р.) до дефіциту в розмірі майже 43 мільйонів фунтів стерлінгів в 1921 р. Падіння цін на сировину також спричинило проблеми в економічній сфері країни. У 1920-ті рр. у світі було введено в обробку багато нових посівних площ. Результатом цих нововведень став тиск на світові ціни в бік їх зменшення, який виробники прагнули пом'якшити через збільшення виробництва. Умови торгівлі в Австралії дійсно покращилися з 1922 р., але потім різко погіршилися вже з 1927 р., оскільки ціни на сировинні товари впали напередодні Великої депресії [10]. Імпорт, який надходив в країну, посилив проблему з платіжним балансом, а процентні платежі за боргом стали основним тягарем для національного доходу. Один тільки військовий борг становив від однієї п'ятої до однієї шостої частини відсотків, дивідендів і пов'язаних з ними зарубіжних платежів у 1920-х рр.

Стратегія соціально-економічного розвитку, що була запроваджена в країні після Першої світової війни, ще більше посилила ці труднощі. Спочатку Австралія перейшла на захист власних виробників, особливо тих, які розпочали діяльність в умовах воєнного часу. Багато з цих галузей були неефективними і стали б дуже уразливими для іноземної конкуренції без державної підтримки. Так званий «Грін-тариф» 1921 р., який представляв собою широкомасштабний перегляд тарифного плану, впроваджений міністром митниці сером Уолтером Массі-Гріном (1874-1952), був покликаний сприяти розвитку виробництва. Це призвело до зростання частки захищеного за вартістю імпорту, з 57 % до війни, до 71 %. Існуючі тарифні ставки також збільшилися [3, р. 143].

Політичний контекст нового тарифного режиму допоміг забезпечити вагомий економічний ефект. Тариф «Грін» був прийнятий в той самий момент, коли «Партія країни» стала новою силою в австралійській політиці, виступаючи в ролі голосу фермерів. Це сталося після того, як вона підтримала баланс сил в федеральному парламенті на виборах 1922 р., сформувавши коаліцію з консервативною Націоналістичною партією і використавши свій вплив для того, щоб Вільям Хьюз змінив на посту прем'єр-міністра Стенлі Мельбурна Брюса (1883-1967). Після цього «Партія країни» висунула нові політичні вимоги, а її лідер Ерл Пейдж (1880-1961) став впливовим скарбником. Одним з результатів цих змін стала поява політики «захисту з усіх боків», яка передбачала надання державної допомоги фермерам в якості компенсації за захист, який тарифи надавали виробникам. Через ці

заохочення й стимули місцеві покупці платили вищі ціни за такі товари, як цукор, вершкове масло і фрукти, ніж коли ці товари йшли на експорт.

Сутність економічних відносин Австралії з Великобританією у той час, була виражена у стратегії, що була запроваджена урядом Брюса Пейджа: «люди, гроші і ринки». Великобританія забезпечила Австралію переважною більшістю іммігрантів, багатьом з яких допомогло спільне сприяння британського й австралійського уряду. В умовах низьких показників народжуваності на частку імміграції припадало понад 40% приросту населення Австралії в 1927 р. порівняно з приблизно половиною напередодні війни. Кредитні кошти для підтримки економічного розвитку в Австралії також надходили в основному з Великобританії. Австралійські уряди, особливо уряди штатів, здійснили великі запозичення на лондонському грошовому ринку, час від часу звертаючись і до Нью-Йорку.

У 20-х рр. минулого століття в Австралії відбулося зростання споживчого сектору економіки, пов'язаного з виробництвом та збутом автомобілів, радіоприймачів і телефонів, а також різних побутових приладів, таких як електричні чайники, праски і пилососи. Для цього країні необхідно було мати складну інфраструктуру, особливо якісні дороги і надійну електрику. Таким чином, зарубіжні кредити підтримували розширення передмість і покращували рівень життя в містах й країні більше, ніж вони знижували виробничий потенціал, тобто відігравали позитивну роль для економіки Австралії.

Масштаби державних інвестицій, що фінансувалися за рахунок державних запозичень, і способи їх використання підвищили вразливість австралійської економіки від зовнішніх потрясінь і підірвали довіру інвесторів. Наприкінці 1920-х рр. зростаюча частка доходів Австралії за кордоном обслуговувала борги. Якщо у той час, ціни на сировинні товари впали б, а кредитні гроші вичерпалися, то результат для економіки країни, ймовірно, міг би бути жахливим. Деякі інвестиції, такі як інвестиції в електроенергетику, підтримали індустріалізацію, але уряди також витратили великі кошти на репатріацію військовослужбовців Першої світової війни – у вигляді пенсій, витрат на охорону здоров'я і житло, а також на підтримку освіти. Напередодні Другої світової війни понад чверть мільйона австралійців отримували військові пенсії, майже стільки ж, скільки виплачувалося по старості й по інвалідності. У 1938 р. федеральний уряд витратив близько однієї п'ятої власного бюджету – або 18 000 фунтів стерлінгів – на виплати щодо репатріації [4].

Схеми, які передбачали поселення солдат також були коштовними, вони передбачали розміщення 40 000 чоловіків і їхніх сімей на земельних ділянках. Вони не тільки вимагали витрат на інфраструктуру, таку як дороги й іригаційні системи, а й приводили до виникнення безнадійних боргів і зростаючого тиску на уряди, а також до фінансових, соціальних, фізичних і психологічних проблем для поселенців і їхніх сімей. Хоча солдатське поселення не було повною невдачею, багато хто відмовився від своїх

володінь. Втрати від цього обчислювалися 45 мільйонами фунтів стерлінгів у 1944 р.

Третім напрямом стратегії уряду Брюса Пейджа були «ринки». Британський уряд створив Раду з маркетингу Імперії, щоб просувати імперські товари для британських споживачів. Проте, британська економіка була млявою після війни, до того ж зростання світової торгівлі сповільнилося протягом 1920-х рр. Попит на пшеницю, на частку якої припадало п'ята частина австралійського експорту, в основному залишався незмінним протягом 1920-х рр., але Австралія виграла від зростання попиту в Великобританії на м'ясо, молочні продукти, фрукти, горіхи і вино.

Британія у переважній більшості випадків залишалася найважливішим торговим партнером Австралії, але її частка в австралійському експорті знизилася з більш ніж половини на початку 1920-х рр. до в середньому 37,6 % у період 1925-1928 рр., згодом відновившись до більш ніж половини в 1930-х рр., завдяки таким угодам, як була підписана в Оттаві в 1932 р. У відповідь на депресію на початку 1930-х рр. Британська імперія прагнула максимізувати внутрішню торгівлю за допомогою преференційних угод. Проте, Сполучені Штати і Японія, як торговельні партнери, набували все більшого значення в міжвоєнні роки, оскільки Японія стала важливим ринком для австралійської вовни і частка австралійського експорту складала близько 10% в перші роки депресії.

Після війни в австралійській економіці відбувалися структурні зміни. Початок роботи металургійного заводу компанії «Broken Hill Proprietary» (ВНР) в Ньюкаслі в Новому Південному Уельсі в 1915 р. ознаменував початок нового етапу розвитку виробництва. Хоча сама війна не була рушійною силою індустріалізації, вона призвела до диверсифікації австралійського виробництва, оскільки підприємства заповнили ніші, що виникли через порушення світової торгівлі і брак судноплавства. Війна допомогла розвитку хімічної промисловості, переробці цинку і виробництву сталі. Ці галузі стали основою міжвоєнної індустріалізації. Виробництво все ще становило лише 11% валового внутрішнього продукту в 1919 р., але воно швидко зростало приблизно до 1926 р., коли перевиробництво товарів народного споживання стало створювати труднощі. До 1930 р. виробництво зросло до 18% від ВВП [5, р. 11-12].

Тарифний захист вніс певний вклад в це зростання, але так само розвивалася і економіка споживання, в яку входили такі компанії, як «Holden» в Аделаїді, яка збирала автомобілі для «General Motors», використовуючи методи виробництва США з суміші імпортованих і місцевих деталей. Слід також зазначити, що в найбільш благополучні роки середини 1920-х рр. на частку США припадало майже чверть імпорту Австралії (в порівнянні з 13,7% в 1913 р.). З'явився ще один вимір розвитку споживчого ринку, пов'язаний зі зростаючим американським домінуванням у світовій кіноіндустрії і величезним ентузіазмом австралійської аудиторії щодо голлівудського продукту, що призвело до витіснення місцевої індустрії.

Отримання «базової заробітної плати» – стандарту, встановленого арбітражним судом Співдружності, яка повинна була бути достатньою для того, щоб чоловік одружився і підтримував свою дружину і трьох дітей, – поширювалося на більшість працівників чоловічої статі до 1920-х рр. Проте, навіть коли суд збільшив заробітну плату, післявоєнна інфляція знизилася її реальну вартість. У відповідь на підвищення цін у 1922 р. було введено автоматичне корегування вартості життя.

Ідеологія класової боротьби, яку застосовував робітничий рух, відіграла свою роль в конфлікті між капіталом і робочою силою, але скорочення прибутку, викликане зниженням цін на сировинні товари і зростанням імпорту, спричинило більш істотний вплив на ситуацію, що призвело до погіршення виробничого середовища з середини 1920-х рр. Безробіття, яке ніколи не опускалося нижче 7% з 1923 р., також зросло наприкінці 1920-х рр. Роботодавці звернулися до перегляду ставок заробітної плати, щоб скоротити витрати, і в цьому вони знайшли союзника у федеральному уряді. Запеклі, а іноді й насильницькі страйки та локаути в портах, а також в лісовій та вугільній промисловості стали частиною соціально-економічної боротьби на тлі наближення економічної кризи в Австралії наприкінці 1920-х рр. Відверта підтримка урядом Брюса-Пейджа агресивно налаштованого проти профспілки власника вугільної шахти Джона Брауна отримала широке засудження, але інша пропозиція – перенести юрисдикцію над виробничими відносинами в усіх сферах, крім морської промисловості, на державний рівень стала вирішальним фактором у падінні його уряду в 1929 р.

Слабкість економіки, яка стала результатом війни, призвела до депресії 1930-х рр. Австралія, підвладна міжнародним коливанням в торгівлі та інвестиціях, могла б пережити депресію незалежно від характеру розвитку в 1920-х рр. Але військові борги і повоєнні позики значно збільшили її вразливість перед зовнішніми потрясіннями, такими як обвал цін на сировинні товари і фактичне припинення міжнародного кредитування. Коли Австралія дійсно постраждала від цих проблем в 1930 р., вона зіткнулася з катастрофічною проблемою платіжного балансу і сильним тиском з боку кредиторів. Новий уряд лейбористів на чолі з Джеймсом Скаллін (1876-1953) відреагував на це підвищенням тарифів та запуском кампанії «Вирости більше пшениці», яка значно збільшила виробництво на депресивному ринку, в результаті чого уряд не зміг заплатити ціну, яка була обіцяна виробникам.

Ухвалення нової економічної стратегії прем'єр-міністром в 1931 р. допомогло відновити певну ступінь довіри у суспільстві. Уряд скоротив пенсії і витрати та знизив відсоткові ставки для місцевих власників облігацій, але він не допустив дефолту за своїми закордонними боргами. Федеральний арбітражний суд, який визначив умови для багатьох австралійських робітників, скоротив заробітну плату на 10% на додаток до автоматичних коректувань дефляції, хоча деякі суди в штатах все ж підвищили ставки заробітної плати. Австралія мала вигоду від Оттавської угоди 1932 р., завдяки

якій вона отримала преференційний доступ до британського ринку для деяких своїх основних продуктів в обмін на поступки британським виробникам. Австралійська економіка повною мірою скористалася відновленням Британії після депресії. Щоб сприяти індустріалізації і зменшити кількість безробітних, які становили майже чверть робочої сили під час найгіршого періоду депресії у 1932 р., уряд заохочував британські та іноземні багатонаціональні фірми здійснювати операції в Австралії, використовуючи захист високих тарифів. А розвиток місцевого виробництва допоміг Австралії впоратися з проблемами платіжного балансу, зменшивши її залежність від імпорту [31].

Висновки. У період між війнами Австралія, будучи імпортером робочої сили, капіталу і промислових товарів, а також експортером товарів, виграла від своїх відносин з Британською імперією. Однак вона зіткнулася з труднощами при розміщенні деяких своїх продуктів на міжнародному ринку, який потерпав від перевиробництва. Австралія успадкувала від війни інфляційну економіку і великий борг, а її післявоєнні запозичення збільшили уразливість економіки перед зовнішніми потрясіннями. Разом з тим відбувався процес індустріалізації економіки Австралії і він сприяв абсолютно іншому розвитку в 1939-1945 рр.

Перша світова війна, зруйнувавши світові фінансові і торговельні системи, які допомогли забезпечити австралійське процвітання, зіграла негативну роль в затяжних проблемах австралійської економіки у період між війнами. У той час як деякі критики урядової політики звинувачували високу заробітну плату і тарифний захист в поганих економічних показниках, більш істотним чинником було уповільнення зростання міжнародної економіки через триваючі наслідки війни.

На відміну від Першої світової війни, в 1939-1945 рр. Австралії вдалося уникнути надмірного закордонного боргу, частково за рахунок фінансування війни через оподаткування та продажу облігацій на місцевому рівні. Вона також отримала вигоду від більш високого рівня індустріалізації, який надав їй можливість налагодити постачання для власних збройних сил і, с часом, й американських. У період між війнами в Австралії розвивалася оборонна промисловість, що було мотивовано почуттям ізоляції та вразливості, яке вона відчувала під час Першої світової війни. Перша світова війна продовжувала позначатися і на австралійській урядовій політиці, яка зіткнулась з проблемою мобілізації у Другу світову війну століття.

Список використаних джерел і літератури:

1. McLean I.W. *Why Australia Prospered. The Shifting Sources of Economic Growth*. Princeton and Oxford, 2013. 281 p.
2. Schedvin C.B. *Australia and the Great Depression. A Study of Economic Development and Policy in the 1920s and 1930s*. Sydney, 1988 [1970]. 419 p.

3. Meredith D. *Australia in the Global Economy 1999*. Melbourne : Cambridge University Press, 430 p.
4. Merrett D., Ville S. Tariffs, Subsidies, and Profits: A Re-assessment of Structural Change in Australia 1901-39. *Australian Economic History Review*. 2011. №51/1. P. 57-64.
5. Cochrane P. *Industrialization and Dependence. Australia's Road to Economic Development, 1870-1939*. St Lucia, 1980. 181 p.

УДК 94:325.54(477+94)‘1914/1919’/‘1939/1945’

Перга Т.Ю.

ВПЛИВ ПЕРШОЇ ТА ДРУГОЇ СВІТОВИХ ВІЙН НА ПЕРЕСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ДО АВСТРАЛІЇ

Досліджено процес переселення українців на австралійський континент з XVIII ст. до середини XX ст. Виявлено, що в цей період відбулось дві хвилі переселення – перша, нечисельна носила економічний характер і тривала до середини 1940-х рр.; друга, масова відбулась наприкінці 1940-х – на початку 1950-х рр. Зроблено висновок, що Перша світова війна не мала впливу на переселення українців в Австралію; на противагу, Друга світова війна стала головним чинником еміграції українців в країну з таборів для переміщених осіб (ді-пі), що знаходились у Німеччині та Австрії.

***Ключові слова:** Австралія, українці, Перша світова війна, Друга світова війна, еміграція, табори переміщених осіб.*

Перга Т.Ю. Влияние Первой и Второй мировых войн на переселение украинцев в Австралию.

Исследован процесс переселения украинцев на австралийский континент с XVIII до середины XX в. Выведено, что в этот период состоялось две волны переселения – первая, немногочисленная, которая носила экономический характер и продолжалась до середины 1940-х гг., вторая, массовая, произошла в конце 1940-х – начале 1950-х гг. Сделан вывод о том, что Первая мировая война не имела влияния на переселение украинцев в Австралию; в противовес, Вторая мировая война стала главным фактором эмиграции в страну украинцев из лагерей для перемещенных лиц (ди-пи), которые находились в Германии и Австрии.

***Ключевые слова:** Австралия, украинцы, Первая мировая война, Вторая мировая война, эмиграция, лагеря перемещенных лиц.*

Perga T.Yu. The influence of the World War I And World War II on the migration of ukrainians to Australia.